

The word a role (the general for the majority of the European languages) occurs from the Latin word rotulus that means a paper parcel, a paper roll on which texts of a scenic role for the actor are written down. The concept "personality" of many the yazikakh is also connected with a theatrical mask ("mask") which is a symbol of a drama role (it is characteristic, for example for rusky yazyka – "personality"). At the majority of the European languages the word the personality (for example, English - personality) as occurs from the Latin word (persona) that designates a theatrical mask at ancient theater.

Статтю подано до друку 29.05.2014.

©2014 р.

О. О. Чумак (м. Луганськ)

СОЦІАЛЬНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ЯКОСТІ СМИСЛОУТВОРЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з найважливішими науковими та практичними завданнями. Основним для даної роботи є загальноприйняте поняття смислу, що складається з двох компонентів - інтелекту і афекту (Л. С. Виготський), емоційно-безпосередній смисл і вербалізований смисл (В. К. Вілюнас), афективні та інтелектуальні компоненти мети, намірів, прийняття рішень (Л. І. Божович). Найбільш повним і узагальнюючим є визначення смислу дане Д. О. Леонтьєвим, який трактує його як відношення між суб'єктом і об'єктом дійсності, яке визначається місцем об'єкта в житті суб'єкта, виділяє цей об'єкт в образі світу і втілюється в особистісних структурах, що регулюють поведінку суб'єкта по відношенню до даного об'єкту [1, с. 65]. У даному визначенні (і в усіх вище приведених) вказується, що смисл представлений в певних характеристиках образу об'єкта, що підкреслює його глибинний взаємозв'язок з когнітивними процесами.

Саме тому закономірним є розгляд того, як смислові утворення включаються в регуляцію життєдіяльності людини через зв'язок з інтелектуальною складовою цього процесу.

Отже, пов'язаними з інтелектуальними процесами є і процеси смислової динаміки. Предметом нашого дослідження, зокрема, є процес смислоутворення. Який розуміється Д.О.Леонтьєвим як поширення смислу від центральних, ядерних структур до периферичних, підключаючи до основного смислу все нові і нові об'єкти, при цьому не міняючи свого змісту, а змінюючи лише форми його існування [1, с. 260].

Найвищим же рівнем в смисловій структурі особистості займають особистісні цінності, в процесі втілення яких в реальному житті відбувається реалізація особистості. Вони є найвищим і найбільш узагальненим джерелом смислоутворення і одним з центральних регуляторів життєдіяльності дорослої людини (Д. О. Леонтьєв, В. О. Ядов, Б. Г. Ананьєв, Б. С. Братусь, Г.Л.Будінайте, Т. В. Корнілова, Б. С. Алішев та ін.).

Як смислові утворення особистісні цінності являють собою свого роду гіперузагальнення двоїстої - афективної та інтелектуальної природи. У силу такого високого рівня абстрактності і узагальненої форми існування цінностей у свідомості їх регулятивна роль у життєдіяльності пов'язана з інтелектуальним оснащенням і можливістю переходу від абстрактного до конкретного: виявленням і упізнанням змісту цінності в реальній дійсності при співвіднесенні з цілком чуттєвими конкретними характеристиками реальних ситуацій і об'єктів. І оскільки цінності не завжди можуть бути однозначно і прямо співвіднесені з конкретною життєвою ситуацією і «виявлені» в ній, то оцінка реальної досяжності, реалізованості, присутності цінностей в житті багато в чому визначається характером такого співвіднесення [3, с. 328; 4].

Крім того, сам процес смислоутворення не вказує предмет, на який цей смисл може транслюватися. Джерело смислоутворення (мотив у О. М. Леонтьєва, цінність у нашому

випадку) лише окреслює «деяку зону цілей» (О. М. Леонтьєв), зону можливих об'єктів, які могли б виконувати цю роль. На даному етапі, після активації смислоутворюючого джерела, вступає в дію цілеутворення. Що є процесом часто непротим, іноді болісним і довгостроковим. Після, за словами О. М. Леонтьєва, потрібно конкретизувати мету, перетворити її в завдання. Потім формулюється ідея чи задум досягнення мети. «Мета і задум, без цього нічого не станеться» (О. М. Леонтьєв) [6, с. 253]. У описаному вище процесі знову в дію вступають інтелектуальні процеси, без яких здійснити весь цей трудомісткий шлях по співвіднесенню смислу, що може бути виражений в мотиві, цінності або іншій формі, і мети (так яскраво і доступно описаний О.М.Леонтьєвим в «Лекціях з психології») було б неможливо.

Д. О. Леонтьєв посилаючись на велику кількість учених (В. О. Васильєв, В. Л. Поплужний, О. К. Тихомиров, А. Я. Большунов, Р. Р. Бібріх та ін.) стверджує, що «Саме розвиток смислів протікає під регулюючим впливом процесу цілеутворення. Мета «опосередковує рух смислу в діяльності, і від неї у вирішальній мірі залежить, як складеться доля смислу в діяльності». Розумовий процес являє собою єдність процесів цілеутворення і смислоутворення» [1, с. 40].

Про важливість даної зв'язки (мотив - мета) свідчать також результати експерименту Я. Неверович, яка в експериментах з дітьми показала, що ефективність однієї і тієї ж дії залежить не тільки від сили мотиву, але і від характеру його зв'язку з метою дії [1, с. 260]. Тому вибір оптимального поєднання в даному союзі має значення. І не останню роль при цьому, як ми вважаємо, грає пізнавальна сфера особистості.

Також В. А. Іванніков зазначає велику роль пізнавальних процесів в утворенні та зміні смислів, в якому бере участь і практично вся пізнавальна, і афективно-потребова сфера. «Смисл дії задається мотивами людини, але не визначається ними автоматично, а утворюється в результаті самостійного процесу його побудови... Він не може формуватися поза пізнавальними процесами, зокрема поза розумінням ситуації, відношення дії і мети до мотиву, поза передбаченням наслідків дій» [5, с. 78].

І слід зауважити, що питання про цілеутворення, яке безпосередньо пов'язане з процесами смислоутворення О. М. Леонтьєв в «Лекціях з психології» розглядає двічі - перший раз в розділі про мотивацію й особистість, а другий раз в розділі, присвяченому мисленню, відзначаючи творчий характер цього процесу. «Ось коли завдання правильно поставлене (зауважте слово «правильно» авт.), точно поставлене, то, власне, головне зроблено, ми можемо починати його технічне виконання» [6, с. 143; 6, с. 237].

Ще одним аргументом викладеної думки є те, що смислоутворення, за описом Д.О.Леонтьєва, має ряд характеристик. Серед них є наступна, яка свідчить про те, що процеси смислоутворення підпорядковані певній логіці. Незважаючи на те, що раціональне пізнавальне відображення об'єктивних взаємозв'язків об'єктів і явищ дійсності діє на основі неусвідомлюваного психічного відображення, так званої «іншої логіки» (Д. О. Леонтьєв), воно, на нашу думку, відіграє досить важливу роль при орієнтації в цих «схематизмах», «інтросектах», «сценаріях», складаючих цю саму «іншу логіку» [1, с. 264].

Всі вище викладені дані дозволяють зробити припущення про залежність особливостей смислоутворення особистісних цінностей від інтелектуальної складової цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У науковому надбанні є досить велика кількість накопиченого матеріалу про роль особистісних елементів у мисленнєвій діяльності. Проблема дослідження зворотної залежності ролі мислення в особистісному розвитку - є досить новою в науковому співтоваристві. Ми можемо вказати на деякі з них.

О. К. Тихомировим експериментально дана проблема хоча і не вивчалася, тим не менш, він зазначав, що серед завдань, що вирішуються за допомогою мислення, є завдання, «максимально пов'язані із самою мислячою особистістю, з її існуванням». Позначаючи їх, він назвав такі, як пошук нового смислу свого життя, побудова зв'язної системи особистісних смислів, підтримання внутрішньої узгодженості і стійкості "Я", приведення цілей у відповідність зі своїми можливостями, подолання самотності тощо [7, с. 148].

Б. С. Братусь виділяючи в структурі особистості кілька рівнів особистісно-сислового, індивідуально-виконавчого (а також фізіологічного, який не є предметом психологічної уваги) - підкреслює, що дві зазначені (психологічні) сфери існують у взаємозалежних, хоча і багато в чому суперечливих стосунках. Одна з них (індивідуально-виконавча) не несе в собі смислу свого існування, цей смисл має бути знайдений, доведений, і тим самим вона погребує постійного і весь час нового, по мірі її розвитку, осмисленні, тобто в продуктах діяльності іншої сфери - сфери смислоутворення. В той же час «виробництво» смислів ніколи не існує в якомусь «чистому» вигляді, так як завжди потребує матеріалів реальності, з одного боку, як джерело, поштовх до смислоутворення, а з іншого боку - поле, полігон реалізації уже набутого смислу, спроб його об'єктивації [2, с. 186].

Вказує на обмеженість такої позиції (про відсутність досліджень ролі мислення у рішенні особистісних проблем) і В. В. Селіванов. Ґрунтуючись на реалізації суб'єктно-діяльнісного підходу, він пропонує свій погляд на співвідношення особистості і мислення як системи і субсистеми, які знаходяться в постійній взаємодії. У цій взаємодії відбувається одночасна, безперервна зміна як пізнавальних, так і особистісних компонентів. Вже сформовані особистісні особливості забезпечують вихідну детермінацію мислення, при цьому саме мислення "як спосіб буття особистості, впливає на особистісні структури, призводить до їх змін, динаміки" [8, с. 214].

С. Купцова в своєму дослідженні зробила спробу внести ясність у питання, що ми розглядаємо, емпірично. Отримані нею результати дозволяють зробити висновок про те, що особливості когнітивної сфери особистості певним чином мають відношення до особливостей смислоутворення. Між реалізованістю особистісних цінностей, як характеристики процесу смислоутворення, і рівнем психометричного інтелекту як продуктивної характеристики когнітивної сфери не було виявлено ніякого взаємозв'язку між собою. Рівень вербального і невербального інтелекту також не проявився в особливостях процесів смислоутворення. При цьому реалізація особистісних цінностей мала значущі кореляції з когнітивними стилями як інструментальними характеристиками інтелектуальної сфери особистості. За результатами дослідження даного автора, тенденція реалізованості особистісних цінностей, як тенденція цінувати доступне і знецінювати недоступне, пов'язана з вузьким діапазоном еквівалентності, що виражається у вимогливості до точної відповідності об'єктів і дій критеріями цінності, з полезалежністю, що виражається у орієнтації на наявне поле можливостей, і з гнучким пізнавальним контролем, що характеризує легкість зміни способів узгодження важливого і доступного. Також представленість тенденцій бар'єрності й реалізуємості особистісних цінностей проявляється у змістовних характеристиках когнітивної сфери - особливості уявлень про ресурси та бар'єри, що сприяють і перешкоджають реалізації цінностей. Перевага реалізованості пов'язана з орієнтацією на власні можливості, характеризується внутрішньою локалізацією ресурсів в реалізації особистісних цінностей, активною позицією по відношенню до них і більш високим ступенем їх узагальненості [9, с. 16].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена дана стаття. Як наслідок, нам представляється необхідним перевірити на наявність взаємозв'язку між особливостями процесу смислоутворення особистісних цінностей з іншими можливими інтелектуальними проявами особистості. Ми припускаємо, що одним з факторів, що

визначають якість процесів смислоутворення, може бути «особливий апарат» - соціальне мислення (К.О.Абульханова-Славська), призначення якого бачиться його автором у вирішенні проблем саме соціальної дійсності (на відміну від завдань предметного світу): взаємини людей, сприйняття та розуміння соціальних процесів, реалізація життєвого шляху особистості, постановка життєвих цілей та ін. [10, с. 196]. Пояснимо підстави нашої гіпотези.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Аналіз і теоретичне обґрунтування взаємозв'язку особливостей смислоутворення особистісних цінностей з інтелектуальними властивостями особистості, а саме соціальним мисленням особистості (та з проблематизацією як його процедурою).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Слідом за К. О. Абульхановою-Славською ми розуміємо соціальне мислення як найбільш динамічний та функціональний механізм свідомості, за допомогою якого особистість виробляє систему поглядів на дійсність, здійснює певну теоретизацію способу життя у своїй концепції життя і в своєму внутрішньому світі. Основна функція свідомості і мислення особистості полягає у визначенні її співвідношення з дійсністю і власним способом життя. Розкривається через ту сферу, яка є її предметом (соціальну дійсність) і через потребу особистості як суб'єкта співвіднести з цією сферою [11, с. 184].

Соціальне мислення особистості являється визначником суттєвості в кожному новому співвідношенні особистості з дійсністю, оскільки вона безперервно змінюється і ставить перед особистістю конкретні життєві завдання. За допомогою соціального мислення свідомість особистості надає визначеність невизначеним відношенням, вносить визначеність в те, що є суперечливим, багатогранним. При цьому вона (свідомість) сама «користується» будь-якими інтелектуально-духовними формами і способами: в одних випадках раціональними, понятійними, в інших - ірраціональними, інтуїтивними, в одних - колективними, в інших - індивідуальними [11, с. 170].

Дослідники соціального мислення виявили його пряму залежність від способу життя певної особистості в конкретних умовах (Г. Е. Білецька) і поставили завдання - знайти і зворотну залежність, яку підкреслював С. Л. Рубінштейн, - регуляторну роль мислення в цьому способі життя. Сьогодні особливо важливо показати можливості соціального мислення для адаптації особистості до нових умов і те, наскільки вона успішна (або безуспішна) в залежності від її інтелектуальних «ресурсів».

На етапі постановки проблеми ми говорили про те, що смислоутворення поширює смисли на ті цілі, які утворюються в процесі цілеутворення. К. О. Абульханова-Славська вказує, що на постановку мети в житті особистості впливають механізм соціального порівняння та соціально-психологічної ідентифікації. Цими науковими термінами позначається механізми свідомості, що співвідносять особистість, її «я», її домагання з іншими людьми. Людині здається, що вона виходить з власних потреб, бажань, прагнень, цілей. Насправді ж вона (і що дуже важливо несвідомо) орієнтується на прийняті еталони, на цілі й прагнення оточуючих, наслідуючи засвоює ці цілі і переконано приймає їх за свої власні. Замість продуманих уявлень про те, що дійсно потрібно саме їй, що відповідає її власним потребам, людина слідує певним соціально прийнятим еталонам при виборі професії, побудові кар'єри, формуванні сім'ї і навіть у сфері розваг. У такому разі її власні домагання поступаються місцем набору стандартів, образів майбутньої дружини, майбутнього шлюбу, майбутньої квартири і забезпеченого життя, абсолютно очищених від всякого індивідуального, особистісного, взагалі людського змісту [10, с. 184].

Також О. М. Леонтьєв стверджував, що особистісний смисл діяльності, що створюється реальними життєвими обставинами особистості, прямо не збігається з об'єктивним значенням

тих продуктів праці, які створюються в процесі цієї діяльності. У несприятливих умовах ці особистісні смисли можуть не знайти адекватно об'єктивних значень, що їх втілюють і «тоді вони (смисли, *авт.*) починають жити як би в чужому одязі» (О. М. Леонт'єв). Відбуватися це може також в процесі внесення у свідомість людини готових значень у процесі комунікації, що створює можливість нав'язування йому спотворених або фантастичних уявлень та ідей. Позбавлені реального життєвого ґрунту, вони виявляють у свідомості людини свою хиткість і перетворюються в стереотипи. І навіть у разі їх руйнування це не веде до усунення дезінтеграції свідомості, його неадекватності, саме по собі воно створює лише її спустошення, здатне обернутися психологічною катастрофою. Необхідно ще, щоб у свідомості індивіда здійснилося перевтілення суб'єктивних особистісних смислів в адекватні їм значення [12, с. 322].

І В. А. Іванніков зазначає, що процес формування смислових утворень іноді проявляється в помилкових смислах, у розчаруваннях і "прозріннях" людини при усвідомленні справжніх мотивів своєї поведінки. Сама по собі свідомість не може породити смисл дій, але вона може приймати помилкові смисли за істинні, породжувати неправильні цілі, створювати їх неадекватну привабливість, подавати помилкові наслідки дій [5, с.123].

Про це говорить і Б. С. Братусь в «Аномаліях особистості». «Розвиток діяльності не як технологічних операцій і дій, а як способу набуття та реалізації родової сутності залежить, однак, не тільки від ставлення індивіда до себе і інших людей, але і від того, чи буде це ставлення супроводжуватися, точніше, породжувати низку інших, необхідно пов'язаних з родовою сутністю властивостей. Коротко зупинимося на деяких з них» [2, с. 192].

Автор вказує на ряд істотно різних можливих мотивів діяльності, частина з яких локалізована у минулому (це діяльність причинно обумовлена і причинно відповідна), частина в майбутньому (це діяльність доцільна і цілеобумовлена). Діяльності, локалізовані в майбутньому, автор ділить ще на два види. Одні цілі згаданих діяльностей можуть братися людиною вже в готовому вигляді і навіть бути прямо нав'язаними йому ззовні. Цей шлях, в крайньому своєму вираженні, перетворює людину на «річ серед речей», у засіб досягнення абсолютно чужих їй анонімних інституційних цілей і якісно інший вид цілей, які виробляються самою людиною, і в цьому випадку, стверджує Б. С. Братусь, ми можемо говорити про вільне цілепокладання, цілепроекування, цілетворення людини. Творчість, яким є спосіб постановки і досягнення даних цілей, і є той спосіб виконання діяльності, який найбільш відповідає трансцендуючій сутності людини [2, с. 194].

Підсумовуючи вище перераховані особливості регуляції поведінки слід нагадати, що призначення соціального мислення якраз і бачиться автором цього поняття (К. О. Абульхановою-Славською) в тому, щоб воно виділяло і ставило перед людиною ті чи інші проблеми в тих життєвих сферах, в яких суб'єкт функціонує - міжособистісні стосунки, постановка кінцевих і проміжних цілей, усвідомлення його власних прагнень, на відміну від готових еталонів. При цьому його завданням є відмежування реального від неможливого, визначення значень адекватних смислам і маючих під собою реальний життєвий ґрунт, розмежування зовнішніх, нав'язаних суспільством ідей (стереотипів) від своїх власних потреб, бажань.

Доречним буде згадати, що така особливість як альянс між інтелектуальною та особистісною сферою дорослої людини, при якому особистісні особливості визначають інтелектуальні характеристики, а останні, в свою чергу, беруть активну участь у вирішенні особистісних завдань, є провідною у віковому періоді дорослості і докладно описана нами раніше [13, с. 457].

К. О. Абульханова-Славська виділяє такі процедури соціального мислення, як проблематизація, інтерпретація, репрезентація і категоризація. Проблематизація, яку С.Л.Рубінштейн виділив як основну процедуру мислення і пізнання в цілому є здатність до теоретичного структурування дійсності і співвідношення з нею суб'єкта. На відміну від завдань, що, як правило, представляють собою готовий предмет мислення, проблематизація є перетворення в предмет думки неформальної дійсності, в якій умови і вимоги розірвані, відокремлені в часі і просторі, є визначення суб'єктом того, що тут є умовою, а що - вимогою. Рівень істотності того чи іншого залежить від самого суб'єкта і його відношень, в силу якого він може абсолютизувати або, навпаки, мінімізувати роль тих чи інших вимог і умов [11, с. 185].

Проблематизація розглядається як процес інтелектуального осмислення соціальних проблем. Проблемність як якісна характеристика даного процесу детермінується, за висновками Г. Е. Беліцької, соціальною адаптованістю (результатом соціальної адаптації) і особистісним осмисленням соціальних проблем (способом інтелектуального осмислення соціальних проблем), що у свою чергу визначається через параметри особистісного усвідомлення та особистісного переживання соціальних проблем. На основі взаємодії цих двох параметрів автором було отримано дванадцять типів проблемності соціального мислення різного рівня осмислення і соціальної адаптації [14, с. 15].

Інтелектуальні, насамперед за способом проблематизації соціальної дійсності, обмеження у різних типів пов'язані з певним характером їх уявлень (процедура репрезентації), в яких у одних (типів з обмеженнями) переважає не когнітивний, а емоційний, моральний початок. Саме він блокує можливість переведення проблеми в теоретичний план, її неупередженого розгляду [11, с. 197].

Вказуючи на таку причину низької ефективності роботи соціального мислення, як переважання в її структурах (процедурах) емоційного радикала над інтелектуальним дає можливість провести аналогію зі смисловими утвореннями та їх аналогічною двоїстою будовою і припустити, що похибки в їх функціонуванні можуть бути пов'язані із цією особливістю.

При дослідженні патології смислової сфери була виявлена схожа закономірність. При дослідженні хворих, які перебувають в реактивному стані після психічних травм виявились певні особливості порушення регулятивного процесу. Так, дослідження О. С. Мазур показало, що при реактивному стані відзначається фіксованість на травмуючих переживаннях, переважає чисто емоційна оцінка пропонованих завдань. В експерименті спостерігалось ослаблення самоконтролю, порушення планування. Осмислення ситуації носило "патогенний" характер - вона сприймалася як "образлива", "несправедлива" і т.п. Регуляція поведінки здійснювалася за рахунок механізмів психологічного захисту, які діяли на безсвідомому рівні і, в кінцевому підсумку, утруднювали цілісну адекватну оцінку ситуації, приводили до викривленої інтерпретації того, що сталося. В подальшому, при супроводженні даних хворих було виділено дві підгрупи: ті, що подолали цю травмуючу ситуацію, і нездатні це зробити. У хворих першої підгрупи відзначалося відновлення перерваної життєдіяльності - покращився стан, відновилося спілкування, працездатність, зникло почуття страху перед майбутнім. Відновилося можливість планування, змінилося ставлення до того, що трапилось, травмуючі переживання втратили свою актуальність. У хворих другої групи продовжували зберігатися порушення свідомої регуляції - вони були фіксовані на травмуючих переживаннях, у них були відсутні плани на майбутнє, стан хворих погіршувався при втраті надії на позитивне вирішення ситуації, зберігалася перевернена інтерпретація події [15, с. 203].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Запропонований вище аналіз дає підстави постулювати певний взаємозв'язок (взаємозалежність) особистісної та інтелектуальної підструктур в розвитку дорослої людини і

тим самим стверджувати взаємообумовленість інтелектуальних процесів і процесів смислотворення особистісних цінностей.

У перспективі наших досліджень ми плануємо здійснити емпіричну перевірку зробленого нами припущення. А саме, визначити вплив здатності до проблематизації на таку характеристику смислотворення як реалізуємість особистісних цінностей, змістовні аспекти смислотворення та інші характеристики даного процесу смислової динаміки.

Література

1. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, структура и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 486 с. : ил.
2. Братусь Б. С. Аномалии личности / Б. С. Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 301 с.
3. Салихова Н. Р. О барьерности-реализуемости ценностей как стилевой особенности регуляции жизнедеятельности / Н. Р. Салихова // Психология способностей: современное состояние и перспективы исследований : материалы науч. конф., посвященной памяти В. Н. Дружинина, [19–20 сент. 2005], ИП РАН / отв. ред.: А. Л. Журавлев, М. А. Холодная. – М., 2005. – С. 326–330.
4. Салихова Н. Р. Барьерность-реализуемость смысла личностных ценностей как преодоление неопределенности в построении образа мира [Электронный ресурс] / Н. Р. Салихова // Ученые зап. Каз. гос. ун-та. – Сер. „Гуманитарные науки“. – 2007. – Т. 149, кн. 1. – Режим доступа: http://shelly.kpfu.ru/e-ksu/docs/F455365502/Salihova.N.R.._statya.7.pdf. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 18.09.13.
5. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции / В. А. Иванников. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1991. – 142 с.
6. Леонтьев А. Н. Лекции по психологии / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл, 2000. – 511 с.
7. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 272 с.
8. Селиванов В. В. Мышление в личностном развитии субъекта : монография / В. В. Селиванов. – 2-изд., перераб. и доп. – Смоленск : Универсум, 2003. – 312 с.
9. Купцова С. А. Когнитивные аспекты реализуемости личностных ценностей : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.01 „Общая психология, психология личности, история психологии“ / Купцова Светлана Александровна ; [Казан. гос. ун-т]. – Казань, 2010. – 24 с.
10. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
11. Абульханова К. А. Психология и сознание личности : (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности) : избр. психол. тр. – М. : Моск. психолого-социальный ин-т ; Воронеж : МОДЭК, 1999. – 224 с. – (Сер. „Психологи Отечества“).
12. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
13. Чумак О. О. Соціальна ситуація та психологічні особливості становлення особистості у період дорослості на сучасному етапі / О. О. Чумак // Актуальні питання психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2014. – Т. 11, вип. 9. – С. 457-569.
14. Белицкая Г. Э. Типология проблемности социального мышления : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.01 „Общая психология, психология личности, история психологии“ / Белицкая Гелена Эдиславовна ; Ин-т психологии. – М., 1991. – 18 с.

15. Зейгарник Б. В. Патопсихология / Б. В. Зейгарник. – М. : Изд-во Моск ун-та, 1986. – 287 с.

Статья посвящена анализу соотношения личностной и интеллектуальной сфер в смысловой регуляции личности. Обосновывается роль интеллектуальной составляющей психики в реализации личностных задач. Основным предметом анализа является взаимосвязь процессов смысловой динамики и «особого аппарата» - социального мышления (К.А.Абульханова - Славская). Социальное мышление рассматривается в качестве фактора, определяющего особенности смыслообразования личностных ценностей как высшего уровня смысловой структуры личности. Основной процедурой социального мышления указывается проблематизация. Анализируются интеллектуальные, в первую очередь по способу проблематизации социальной действительности, ограничения связаны с определенным характером представлений, в которых преобладает не когнитивное, а эмоциональное начало.

The article is devoted to the analysis of correlation between personal and intellectual spheres in conceptual regulation of personality. The role of intellectual component of psychic in achievement of personal goals is given ground. The main subject of the analysis is the relationship processes semantic dynamics and "special machinery" - social thinking (K. A. Abulkhanova - Slavsk). Social thinking is considered as a factor which determines the quality of meaning-making of personal values as the highest level of personality conceptual structure. Basic process of social thinking is specified problematization. Intelligent, primarily by way problematization of social reality, restrictions are connected with the specific character of views that prevails cognitive and emotional beginning.

Статтю подано до друку 21.05.2014.

©2014 р.

І. П. Шевякова (м. Луганськ)

ДВА ПОЛЮСИ ПРАГНЕННЯ ДО ДОСКОНАЛОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності теми. Не дивлячись на те, що перфекціонізм як психологічне явище достатньо широко представлений у сучасних емпіричних дослідженнях, його теоретичне розуміння залишається відкритим, як і його статус відносно питання “норма та патологія”. Існуючі публікації на дану тему відображають плюралістичність підходів і відсутність єдиного погляду на перфекціонізм, що зайвий раз підкреслює багатогранність цього явища і доводить обмеженість позиції його однобічного розгляду. Результати досліджень свідчать про те, що перфекціонізм може виконувати як позитивні завдання самовдосконалення й особистісного зростання, так і призводити до негативних наслідків та служити симптомом психічних розладів. Ця обставина не лише спонукає до розгляду питання про співвідношення позитивної та негативної сторін прагнення до досконалості, але й ставить питання про їх загальне підґрунтя. Відсутність спільних поглядів відносно єдиної структури перфекціонізму, складнощі при розгляді феномену в площині типологій, термінологічна невизначеність даного феномену (“перфекціонізм”, “здоровий перфекціонізм”, “невротичний перфекціонізм”, “прагнення до досконалості”) на сьогоднішній день є актуальними проблемами, пов’язаними, перш за все, з необхідністю теоретичних уточнень і прикладними запитам психологічної практики.

Аналіз досліджень і публікацій. Наявність подвійності в розумінні перфекціонізму — в широкому, загальноживаному значенні як "прагнення бути досконалим" (Р. Хьюїтт Г. Флет) і як "результат завищених стандартів діяльності, які пред'являє собі особистість, що аномально прагне до досконалості" (Є. Талаш) у вузькому — ставить питання про його природу,